

CHRZEST DZIECI

WPROWADZENIE TEOLOGICZNE I PASTORALNE

I. ZNACZENIE CHRZTU DZIECI

1. Pod nazwą dzieci lub niemowląt rozumie się tych, którzy nie mogą wyznać swojej wiary, ponieważ jeszcze nie doszli do wieku rozeznania.

2. Kościół, otrzymawszy misję głoszenia Ewangelii i udzielania chrztu, już od pierwszych wieków chrzczył nie tylko dorosłych, lecz także niemowlęta. Zawsze bowiem uważał, że według słów Pańskich: „Jeśli się ktoś nie odrodzi z wody i z Ducha Świętego, nie może wejść do królestwa Bożego”¹ dzieciom nie należy odmawiać chrztu, ponieważ chrzci się je w wierze tego właśnie Kościoła, wyznawanej publicznie przez rodziców, przez chrzestnych i przez innych uczestników. Osoby te reprezentują zarówno Kościół lokalny, jak i całą społeczność Świętych i wierzących, Kościół Matkę, bo ona cała rodzi wszystkich i każdego z osobna².

3. Dla dopełnienia prawdy sakramentu trzeba, aby dzieci były potem wychowywane w tej wierze, w której zostały ochrzczone. Podstawą tego wychowania będzie sakrament chrztu uprzednio przyjęty. Albowiem wychowanie chrześcijańskie, do którego dzieci mają prawo, zmierza do tego, by stopniowo je doprowadzać do poznania planu Bożego w Chrystusie tak, by dzieci te mogły w końcu potwierdzić wiarę, w której zostały ochrzczone.

¹ J 3,5.

² Św. Augustyn, List 98,5: PL 33,362.

II. OBOWIĄZKI I CZYNNOŚCI PRZY UDZIELANIU CHRZTU

4. Lud Boży, to znaczy Kościół, reprezentowany przez wspólnotę lokalną, ma wielki udział we chrzcie zarówno dorosłych, jak i dzieci. Niemowlę bowiem przed i po chrzcie ma prawo do miłości i pomocy ze strony wspólnoty. W czasie chrztu, oprócz czynności, które według nr. 7 Wprowadzenia ogólnego ma wykonać zgromadzony lud, wspólnota spełnia swe zadanie, wyrażając razem z celebransem swoją zgodę na wyznanie wiary złożone przez rodziców i chrzestnych. W ten sposób staje się widoczne, że wiara, w której chrzci się dzieci, jest skarbem nie tylko tej jednej rodziny, lecz całego Chrystusowego Kościoła.

5. Z porządku natury wynika, że przy chrzcie zadania i czynności rodziców dziecka są ważniejsze niż zadania chrzestnych.

1) Jest rzeczą doniosłą, aby rodzice dziecka przed chrztem przygotowali się do świadomego udziału w nim, albo kierując się własną znajomością wiary, albo przy pomocy przyjaciół i innych członków wspólnoty, posługując się odpowiednimi środkami, którymi są książki, listy i katechizmy przeznaczone dla rodzin. Proboszcz zaś niechaj się stara osobiście lub przez współpracowników złożyć im wizytę, a nawet zebrać większą liczbę rodzin, by przygotować je do zbliżającego się obrzędu przez duszpasterskie pouczenie i wspólną modlitwę.

2) Jest rzeczą ważną, aby rodzice dziecka przyjmującego chrzest uczestniczyli w obrzędzie, podczas którego ich dziecko rodzi się ponownie z wody i z Ducha Świętego.

3) Rodzice dziecka mają w obrzędzie chrztu swoje ważne zadania. Nie tylko bowiem wysłuchują pouczenia celebransa i uczestniczą w modlitwie odmawianej przez całe zgromadzenie wiernych, lecz spełniają ponadto czynności liturgiczne, gdy:

- a) publicznie proszą o chrzest dla dziecka;
- b) kreślą znak krzyża na czole dziecka bezpośrednio po celebransie;
- c) wyrzekają się szatana i składają wyznanie wiary;
- d) niosą niemowlę do chrzcielnicy (należy to zwłaszcza do matki);

- e) trzymają zapaloną świecę;
- f) otrzymują specjalne błogosławieństwo przeznaczone dla matek i ojców.

4) Jeśli ktoś z rodziców dziecka nie może złożyć wyznania wiary, bo np. nie jest katolikiem, może zachować milczenie; żąda się tylko, aby wyrażając prośbę o chrzest dla dziecka, zamierzał lub przynajmniej się zgadzał wychować dziecko według wiary otrzymanej na chrzcie.

5) Po udzieleniu chrztu rodzice dziecka, wdzięczni Bogu i wierni podjętym zadaniom, mają obowiązek doprowadzić dziecko do poznania Boga, którego przybranym synem się stało, oraz przygotować do przyjęcia bierzmowania i uczestnictwa w Eucharystii. Proboszcz niech im pomaga w spełnieniu tego zadania, posługując się odpowiednimi środkami.

6. Dla każdego dziecka wolno wybrać ojca i matkę chrzestną; przepisy mówiące o „chrzestnych” odnoszą się do nich obojga. Obecnie rodzice i chrzestni składają wyznanie wiary we własnym imieniu, a nie w imieniu dziecka. Dlatego na chrzestnych nie należy wybierać takich osób, które nie mogą szczerze złożyć tego wyznania. Wiernych należy o tym często pouczać, zwłaszcza podczas przygotowania do małżeństwa, aby uniknąć nieprzyjemności w czasie bezpośredniego przygotowania do chrztu.

7. Oprócz tego, co powiedziano o szafarzu zwyczajnym we Wprowadzeniu ogólnym (nry 11-15), trzeba jeszcze zaznaczyć, że:

1) Duszpasterze mają obowiązek przygotowywać rodziny do chrztu dzieci i pomagać im w wypełnianiu zadań wychowawczych, jakie z tego sakramentu wynikają. Do biskupów natomiast należy koordynacja tego rodzaju inicjatyw duszpasterskich w diecezji przy pomocy diakonów i ludzi świeckich.

2) Duszpasterze mają ponadto dokładać starań, by każdorazowo udzielanie chrztu odbywało się z należytą godnością i, w miarę możliwości, było dostosowane do warunków i życzeń rodziny. Ktokolwiek udziela chrztu, niech wykonuje obrzęd dokładnie i pobożnie, niech się także stara, aby wszystkim okazać życzliwość i uprzejmość.

III. CZAS I MIEJSCE CHRZTU DZIECI

8. W wyborze terminu chrztu należy się kierować w pierwszym rzędzie względami na zbawienie dziecka, by nie zostało pozbawione dobrodziejstw tego sakramentu; następnie należy wziąć pod uwagę zdrowie matki, aby mogła, jeśli to możliwe, osobiście brać udział. Poza tym, o ile tylko nie będzie się to sprzeciwiało wyższemu dobru dziecka, trzeba brać pod uwagę potrzeby duszpasterskie, tj. wystarczający przeciąg czasu na przygotowanie rodziców i nawet na samo zorganizowanie chrztu w sposób należyty, aby wyraźnie się ukazało znaczenie obrzędu. Dlatego:

1) Jeśli dziecko znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, należy je bezzwłocznie ochrzcić i wolno to zrobić nawet wbrew woli rodziców, choćby byli to rodzice niekatolicycy. Chrztost wówczas odbywa się w sposób niżej podany (nr 21).

2) W zwykłych okolicznościach rodzice lub przynajmniej jedno z nich albo ci, którzy prawnie ich zastępują, powinni wyrazić zgodę na chrztost. Jak najwcześniej, o ile to możliwe, jeszcze przed narodzeniem dziecka, powinni oni powiadomić proboszcza o przyszłym chrzcie, aby można było odpowiednio przygotować udzielenie sakramentu.

3) Udzielenie chrztost powinno nastąpić w pierwszych tygodniach po narodzeniu dziecka. Jeśli brak jakiegokolwiek uzasadnionej nadziei, że dziecko będzie wychowane po katolicku, chrztost należy odłożyć zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego, powiadamiając rodziców o przyczynie (zob. nr 25).

4) Proboszcz decyduje, uwzględniając zarządzenia Konferencji Episkopatu, kiedy mają być ochrzczone te dzieci, gdy nie ma warunków wyżej wymienionych (zob. podpunkty 2 i 3).

9. Aby ukazać paschalny charakter chrztost, zaleca się udzielać go w Wigilię Paschalną lub w niedzielę, w każdą bowiem niedzielę Kościół wspomina Zmartwychwstanie Pana. W niedzielę można udzielać chrztost także podczas Mszy św., aby cała wspólnota mogła brać udział w obrzędzie i aby jeszcze jaśniej ukazać związek chrztost i Eucharystii. Nie należy jednak czynić tego zbyt często.

Zresztą normy dotyczące udzielania chrztu w Wigilię Paschalną albo we Mszy niedzielnej, podane są niżej.

Zasadniczo chrzest wszystkich zgłoszonych dzieci powinien się odbywać wspólnie w wyznaczonej niedzielę. Jeżeli jednak zgłoszono zbyt wielką liczbę dzieci, proboszcz może je podzielić na kilka grup. Wielkość grup należy ustalić w zależności od pojemności kościoła i kaplicy chrzcielnej. Nie wolno odmówić ochrzczenia dziecka, którego rodzice spóźnili się na chrzest grupowy.

10. Aby jaśniej było widać, że chrzest jest sakramentem wiary Kościoła oraz sakramentem włączenia do ludu Bożego, należy go udzielać zwykle w kościele parafialnym, w którym powinna się znajdować chrzcielnica.

11. Po wysłuchaniu zdania miejscowego proboszcza, ordynariusz miejsca może zezwolić lub nakazać, aby chrzcielnica znajdowała się w innym kościele lub kaplicy, na terenie parafii. Zwyczajnie proboszcz ma prawo udzielać chrztu także i w tych miejscach.

Kiedy zaś kandydat do chrztu, ze względu na odległość lub inne okoliczności, nie może bez poważnej niedogodności przybyć lub być przyniesiony, chrztu można i trzeba udzielić w innym bliżej położonym kościele lub kaplicy albo nawet w innym odpowiednim miejscu z zachowaniem tego, co postanowiono o czasie i strukturze obrzędu (zob. nry 8-9; 15-22).

12. Poza wypadkiem konieczności chrztu nie należy udzielać w domach prywatnych, chyba że ordynariusz miejsca zezwoli na to z poważnej przyczyny.

13. Jeśli biskup inaczej nie postanowi (por. nr 11), nie powinno się udzielać chrztu w szpitalach, chyba że zmuszać będzie do tego konieczność lub jakiś wzgląd duszpasterski. Zawsze jednak należy powiadomić proboszcza, a rodziców dziecka odpowiednio przed chrztem przygotować.

14. Dobrze by było podczas liturgii słowa wynosić dzieci do osobnego pomieszczenia. Trzeba jednak dokładać starań, by matki

lub matki chrzestne uczestniczyły w liturgii słowa, dlatego na ten czas dzieci należy powierzyć innym kobietom.

IV. STRUKTURA OBRZĘDU CHRZTU DZIECI

A. CHRZEST UDZIELANY PRZEZ SZAFARZA ZWYCZAJNEGO

15. Jeśli nie grozi niebezpieczeństwo śmierci, celebrans powinien wykonać pełny obrzęd tak, jak jest tutaj podany, bez względu na to, czy chrzci jedno, kilkoro lub nawet bardzo wiele dzieci. *Obrzęd chrztu dzieci został zredagowany w ten sposób, że nie wymaga udziału komentatora. Sam celebrans daje konieczne wyjaśnienia i kieruje zachowaniem uczestników. Natomiast pożyteczny byłby udział organisty albo innego przewodnika śpiewu, który przed wejściem celebransa powtórzyłby potrzebne śpiewy, a potem je podtrzymywał.*

16. Chrzest zaczyna się od obrzędu przyjęcia dzieci. Ukazuje on wolę rodziców albo chrzestnych, którzy proszą o chrzest, i zamiar Kościoła, który chce go udzielić. Wyraża się to przez znak krzyża, jaki celebrans i rodzice kreślą na czole dziecka.

17. Liturgia słowa Bożego zmierza do tego, aby przed udzieleniem sakramentu ożywić wiarę rodziców, chrzestnych i wszystkich obecnych, oraz aby przez wspólną modlitwę wyprosić owoce sakramentu. Liturgia ta składa się z czytania jednego lub kilku wyjątków z Pisma św., z homilii, po której ma być chwila ciszy, z modlitwy powszechnej kończącej się modlitwą w formie egzorcyzmu. Ta modlitwa przygotowuje do namaszczenia olejem katechumenów lub do włożenia rąk.

Liturgię słowa należy odprawiać w takim miejscu, w którym wszyscy obecni mogą usiąść, aby spokojnie wysłuchać czytań i homilii. Najczęściej wystarczy jedno czytanie wyjaśnione w homilii. Czytania, z wyjątkiem Ewangelii, dobrze jest już w czasie przygotowania chrztu powierzyć dzieci komuś z rodziców lub chrzestnych i dostarczyć mu tekst, żeby miał czas na przygotowanie. Śpiew psalmu responsoryjnego albo Alleluja musi być starannie przygotowany.

18. Samo udzielenie sakramentu:

1) Przygotowuje się bezpośrednio:

a) przez uroczystą modlitwę celebransa, który wzywając Boga i przypominając Jego plan zbawienia albo święci wodę chrzcielną, albo wspomina o poświęceniu już dokonanym;

b) przez wyrzeczenie się szatana, składane przez rodziców i chrzestnych, oraz przez wyznanie wiary, które potwierdza celebrans i społeczność, wreszcie przez ostatnie pytanie skierowane do rodziców i chrzestnych;

2) dokonuje się przez obmycie wodą, które może mieć formę zanurzenia lub polania, zgodnie z miejscowym zwyczajem, oraz przez wezwanie Trójcy Przenajświętszej;

3) dopełnia się przez namaszczenie krzyżmem, co ma oznaczać włączenie ochrzczonego w królewskie kapłaństwo i dopuszczenie go do wspólnoty ludu Bożego; kończy się wreszcie włożeniem białej szaty i wręczeniem zapalonej świecy.

Biała szata powinna być przyniesiona przez chrzestnych dla każdego dziecka osobno, a nie przekładana z jednego dziecka na drugie. Podobnie świeca powinna być przyniesiona przez chrzestnych, a po chrzcie zabrana do domu jako pamiątka chrztu.

19.

Po przemówieniu celebransa odmawia się przed ołtarzem Modlitwę Pańską, w niej dzieci Boże modlą się do Ojca, który jest w niebie. Jest to zapowiedź przyszłego udziału w Eucharystii. Na zakończenie matki i ojcowie oraz wszyscy obecni otrzymują błogosławieństwo, aby na wszystkich obficie spłynęła łaska Boża.

Procesja do ołtarza przypomina, że wtajemniczenie chrześcijańskie ma być dopełnione przez sakrament bierzmowania i udział w Eucharystii, oraz że „wierni przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do religijnego kultu chrześcijańskiego” (KK art. 11). Jeżeli chrzest odbył się w prezbiterium, to rodzice z dziećmi zbliżają się do ołtarza i ustawiają dokoła. Końcowe błogosławieństwo rodziców zastępuje dawny wywód.

B. SKRÓCONY OBRZĘD CHRZTU

20. Skrócony obrzęd chrztu do użytku katechetów³ zawiera przyjęcie dzieci, liturgię słowa Bożego lub pouczenie przez szafarza i modlitwę wiernych. Przed chrzcielnicą szafarz wygłasza modlitwę, w której wzywa Boga i wspomina te momenty dziejów zbawienia, które się odnoszą do chrztu. Po udzieleniu chrztu opuszcza się namaszczenie krzyżem, lecz odmawia się odpowiednią formułą i cały obrzęd kończy się jak zwykle.

Opuszcza się zatem egzorcyzm, namaszczenie olejem katechumenów, namaszczenie krzyżem i obrzęd „Effeta”.

21. Skrócony obrzęd chrztu dziecka znajdującego się w niebezpieczeństwie śmierci, gdy szafarz zwyczajny jest nieobecny, można wykonać w dwu formach:

1) Gdy śmierć zagraża bezpośrednio i czas nagli, szafarz nadzwyczajny⁴ opuszczając inne obrzędy, polewa głowę dziecka wodą i wymawia zwykłą formułę⁵. Woda może być niepoświęcona, byleby była naturalna.

2) Gdy jednak roztropnie się przewiduje, że wystarczy czasu, a w grupie zebranych wiernych jest ktoś zdolny do pokierowania krótką modlitwą, należy użyć następującego obrzędu: szafarz nadzwyczajny wygłasza pouczenie i prowadzi krótką modlitwę powszechną; potem następuje wyznanie wiary rodziców lub przynajmniej samego chrzestnego oraz polanie wodą z użyciem zwykłej formuły. Jeśli zaś obecni nie potrafiliby wykonać tego obrzędu, niech szafarz po głośnym odmówieniu wyznania wiary udzieli chrztu w ten sposób, jakiego używa się w godzinie śmierci.

22. W niebezpieczeństwie śmierci także kapłan i diakon mogą użyć skróconej formy, zależnie od potrzeby. Proboszcz zaś lub inny kapłan z tymi samymi uprawnieniami, jeśli ma do dyspozycji krzyżmo i czas jeszcze pozwala, niech nie zaniedba udzielenia po chrzcie sakramentu bierzmowania, opuszczając w tym wypadku namaszczenie krzyżem przy chrzcie.

³ KL 68.

⁴ Por. Wprowadzenie ogólne, nr 16.

⁵ Por. tamże, nr 23.

V. UPRAWNIENIA KONFERENCJI EPISKOPATU ORAZ BISKUPÓW W ZAKRESIE ADAPTACJI

23. Oprócz adaptacji przewidzianych we Wprowadzeniu ogólnym (nry 30-33) obrzęd chrztu dziecka dopuszcza jeszcze inne adaptacje, określane przez Konferencje Episkopatu.

24. Jak to powiedziano w Rytuale Rzymskim, na podstawie uchwały Konferencji Episkopatu można:

1) stosownie do miejscowych zwyczajów ułożyć różne wersje zapytania o imię dziecka przyniesionego do chrztu, zależnie od tego, czy chodzi o imię już nadane, czy też imię nadawane dopiero podczas chrztu.

2) Można opuścić namaszczenie olejem katechumenów (nry 50, 87).

3) Forma wyrzekania się zła może być krótsza lub obszerniejsza (nry 57, 94).

4) Przy bardzo wielkiej liczbie chrzczonych można opuścić namaszczenie krzyżmem.

5) Można zachować obrzęd „Effeta”.

Na podstawie powyższych uprawnień Konferencja Episkopatu Polski postanowiła przy chrzcie dzieci opuszczać namaszczenie olejem katechumenów oraz obrzęd „Effeta”.

25. W wielu krajach rodzice dziecka bywają niekiedy nieprzygotowani do obrzędu chrztu lub proszą o ochrzcenie swych dzieci, ale nie wychowują ich później po chrześcijańsku, tak że tracą one wiarę. Pouczenie rodziców i zapytanie o ich wiarę tylko przy chrzcie nie może wystarczyć. Dlatego Konferencje Episkopatu mogą wydać jako pomoc dla proboszczów instrukcje duszpasterskie, które by ustanawiały dłuższy okres na przygotowanie rodziców do chrztu dziecka.

26. Biskupi mają zdecydować, czy katecheci w ich diecezjach mogą wygłaszać homilię według własnego układu, czy też mają ją odczytywać z przygotowanego tekstu.

VI. UPRAWNIENIA SZAFARZA W ZAKRESIE ADAPTACJI

27. Doniosłą jest rzeczą, aby na zebraniach rodziców przygotowujących się do chrztu swych dzieci, pouczenia opierały się na modlitwach i obrzędach. Można w tym celu posłużyć się różnymi elementami liturgii słowa Bożego podanymi w Obrzędzie chrztu.

28. Ilekroć udziela się dzieciom chrztu w Wigilię Paschalną, obrzęd powinien mieć następującą kolejność:

1) Przed rozpoczęciem obrzędów Wigilii należy urządzić w odpowiednim miejscu i czasie tzw. przyjęcie dzieci, zakończone modlitwą z egzorcyzmem (i namaszczeniem olejem katechumenów). Liturgię słowa Bożego można opuścić.

2) Samo udzielenie sakramentu (nry 56-58, 60-63) następuje po poświęceniu wody tak, jak to przewiduje liturgia Wigilii Paschalnej.

3) Opuszcza się potwierdzenie wyznania wiary rodziców przez celebrans i wspólnotę (nr 59), wręczenie zapalanej świecy (nr 65) i obrzęd „Effeta”.

4) Opuszcza się zakończenie obrzędu (nry 67-71).

29. Jeżeli udziela się chrztu w czasie Mszy niedzielnej, odprawia się Mszę z niedzieli. W niedziele Okresu Narodzenia Pańskiego i Okresu Zwykłego można użyć formularza Mszy przy udzielaniu chrztu dzieciom. Obrzędy mają następujący porządek:

1) Obrzęd przyjęcia dzieci (nry 33-43) odbywa się na początku Mszy, w której wobec tego opuszcza się powitanie i akt pokuty.

2) W liturgii słowa:

a) Czytania bierze się z Mszy niedzielnej. W okresie Narodzenia Pańskiego i w Okresie Zwykłym czytania można wziąć z Mszy obrzędowej (VII tom Lekcjonarza mszalnego) albo z tekstów podanych w tej księdze.

Gdy Msza obrzędowa jest zakazana, można wybrać jedno czytanie z tekstów przewidzianych na chrzest dzieci. Należy wziąć pod uwagę dobro duchowe wiernych oraz charakter dnia liturgicznego.

b) Homilia powinna się opierać na świętych tekstach, ale należy wziąć pod uwagę udzielany chrzest.

c) Nie odmawia się „Wierzę”, ponieważ jego miejsce zajmuje wyznanie wiary, złożone przez całą wspólnotę przed chrztem.

d) Modlitwę powszechną bierze się spośród tych, które są podane w obrzędzie chrztu (nry 47-48). Na końcu zaś, przed wezwaniem Świętych, dodaje się prośby za Kościół powszechny i za potrzeby całego świata.

3) Po modlitwie powszechnej następuje modlitwa z egzorcyzmem (namaszczenie) i inne obrzędy, opisane w rytuale (nry 49-66).

4) Po udzieleniu chrztu następuje dalszy ciąg Mszy jak zwykle, tj. przygotowanie darów.

5) Do błogosławieństwa przy końcu Mszy św. kapłan może wybrać jedną z formuł podanych w obrzędzie chrztu (nr 70).

30. Jeśli udziela się chrztu podczas Mszy w dni powszednie, porządek obrzędów jest w zasadzie taki jak w niedzielę; w liturgii słowa można użyć czytań przewidzianych w obrzędach chrztu (nry 44, 207-227).

31. Zgodnie z zasadą podaną we Wprowadzeniu ogólnym nr 34 szafarz ma prawo wprowadzać do obrzędu pewne adaptacje, których domagają się same okoliczności, np.:

1) Jeśli matka dziecka zmarła przy porodzie, należy to uwzględnić w przemówieniu wstępnym (nr 36), w modlitwie powszechnej (nr 47) i w końcowym błogosławieństwie (nr 70). Celebrans powinien również dokonać adaptacji tekstów, gdy chrzci dziecko porzucone lub gdy ojciec dziecka nie jest znany.

2) W dialogu z rodzicami dziecka (nry 37-38, 76-77) trzeba uważać na ich odpowiedź. Jeśli nie powiedzieli: O chrzest, lecz: O wiarę, albo: O łaskę Chrystusa, albo: O wprowadzenie do Kościoła, albo: O życie wieczne, szafarz nie będzie zaczynał następującego przemówienia od słów: Prosząc o chrzest, lecz odpowiednio: Prosząc o wiarę, albo: Prosząc o łaskę Chrystusa itd.

3) Obrzęd przyniesienia do kościoła dziecka już ochrzczonego (nry 186-206) został ułożony jedynie na wypadek, gdy dziecko zostało ochrzczone z powodu niebezpieczeństwa śmierci. Można go jednak dostosować i do innych sytuacji, np. gdy dzieci zostały ochrzczone w czasie prześladowania religii albo czasowej niezgody między ich rodzicami.